

TARAS KUZIO

Identitás és nemzetépítés Ukrajnában. A „másik” meghatározása

Tanulmányunk alaptézise, hogy a nemzeti identitás kialakításához szükség van azzal szemben álló „mások” létezésére, mivel a behatárolt saját-csoportok létrehozása megköveteli az idegen csoportoktól való különbözőség tudatát (Hall 1966b: 345; Young 1977: 161). A polgári államok (*civic states*) összetevői között egyaránt találunk polgári (*civil*) és etnikulturális elemeket, és az utóbbiak partikularizmusa a liberális univerzalizmus behatárolt nemzetállamokra való bomlásának irányába hat, melyeket tulajdonságaik, sztereotípiáik és nemzeti jellegzetességeik „mássága” különböztet meg egymástól. A nemzeti identitás „másokhoz” képest jön létre, és „a nemzetek identitásukat más nemzeti csoportoktól való elhatárolódásuk által nyerik el” (Bruckmuller, 1993: 200, Duara, 1996: 163.)

A „másság”-tudat még fontosabbá válik, ha a két fél etnikailag közel áll egymáshoz és az egyik nemzetiség nem hajlandó a „másik” önálló létét elismerni. Ilyen esetekben az a csoport, amely létének jogosultságát is tagadják egy nagyobb egység alcsoportján kívül, még inkább rákényszerül arra, hogy nemzeti identitását a „másokkal” szembeni különbségei által határozza meg. Az oroszok nézetei az ukránokról és fehéroroszokról épp ilyen sémába illeszkednek, mivel az orosz nemzetiségűek többsége nem „idegennek,” hanem az össz-orosz (azaz *keleti szláv – eastern Slavic*) etnikulturális csoport regionális ágának tekinti két keleti szláv (*east Slavic*) rokonát (Kuzio 1998b). Ezt a nézetet nemcsak orosz nacionalisták és kommunisták osztják, hanem a demokráciák egy jelentős része is.

A nemzeti identitás soha nem rögzített, mindig változásban, fejlődésben van. Felépítése időben változik, különbségeket feltételez, és sosem tekinthető lezárt vagy beteljesedett folyamatnak. Identitás körüli viták minden országban,

nem pusztán az Ukrajnához hasonló, nemrég függetlenné vált országokban zajlanak. Az ukránok identitásának újjászületése és kibontakozása a volt Szovjetunió szétesése után növeli ennek magabiztosságát a külvilággal szemben. Ukrajna új nemzeti identitását a közeljövőben valószínűleg európai reintegrációját, a Közép-kelet Európához való tartozását hangsúlyozva, az orosz, volt szovjet és eurázsiai „másikkal” szembeállítva fogja kialakítani. Az ukrán elit egymással versengő politikai csoportjai különböző módon viszonyulnak „Európához” és Oroszországhoz, mert a kérdésben nincs egységes álláspont.

Tanulmányom az ukrán *elit csoportok/eliték* szerepét vizsgálja a nemzet- és államépítésben, mivel a poszt-szovjet államokban ezek játsszák a főszerepet a nemzeti identitás kiépítésében egy felülről lefele ható folyamat által. Emiatt nem tárgyalom részletesen a tágabban vett népszerűség – mások által már elemzett – véleményét (l. Arel és Khmelko, 1996). Elméleti előfeltevéseink így azzal a konstruktivista felfogással állnak összhangban, amely azt helyezi előtérbe, hogy miként manipulálja az elit a közvéleményt a nemzetépítés során. Az oroszországitól különböző ukrán kollektív identitás kialakulása még folyamatban van, ám egyetértek William Zimmermannal (1998) abban, hogy a „differenciálódási folyamat” már megindult, és hogy ez „az állam és a politikai közösség kialakulásának kulcsfontosságú eleme.” (45. o.)

A tanulmány három részből áll. Az első rész elméleti szempontból, három területen vizsgálja a „másságot”: szükségesek-e „mások” a nemzetépítéshez, milyen szerepe van a „másoknak” szomszédos és egymáshoz kulturálisan közel álló államok esetében, és hogyan befolyásolják az identitást a „*jelentős mások*”. A második rész a poszt-szovjet nemzeti identitás kialakulását tekinti át, kitérve a „mások” szerepére, és a különböző ukrán politikai pártok viszonyulására Oroszországnak egy „másikként” való megalkotásához. Végül a harmadik rész azt vizsgálja, hogyan jeleníti meg a bel- és külpolitikai diskurzus Oroszországot mint az Ukrajnához tartozó „másikat.”

Másság és identitás: elméleti áttekintés három pontban

Tanulmányunk első kérdése az, hogy a nemzeti identitás építése megkívánja-e egy alapvető „másik” jelenlétét a külső különbségek létrehozása érdekében. Ez igen gyakran többet árul el rólunk, mint a „másikról,” akivel szemben meghatározni szeretnénk magunkat. Amint Iver Neumann rámutat (1993), „az azonosság elképzelhetetlen különbség nélkül,” és új identitások kialakításakor a nacionalisták és új vezető elitek kénytelenek „valami különbö-

zövel szembeállítani ezt az identitást”. (350. o.) John A. Armstrong ugyan-csak azt állítja, hogy „a csoportok általában nem saját tulajdonságaikra hivatkozva, hanem kizárással, azaz „idegenekkel” összevetve határozzák meg magukat.” (5.o.) Ezért a „mi kultúránkat” elemezve különbséget kell tennünk a „mi” (az „én”) és a vele szembeállított „másik” között. (Gupta és Ferguson, 1992.) Az „én” és a „másik” viszonya ingatag, különösen az olyan posztkoloniális környezetekben, mint a volt Szovjetunió. (Penrose, 1995: 402.)

Másság és nemzeti identitás szorosan összekapcsolódnak, mivel ezek határozzák meg, ki tartozik a „mi”-hez, és ki az „ők”-höz. (Connor 1993:136; Eriksen 1993: 11–18, 35, 62, 111; Parekh 1994: 503, Pieterse 1877: 371; Schopflin 11: 193; Taras 1998: 84.) „Ők” azok a „mások”, akiket nem tekintünk a politikai közösség vagy a nemzet részének, illetve az állam polgárainak. A nemzetépítés így két folyamatot von maga után – a „mások” kizárását, és az állampolgárok „mi”-ként való bevonását. (Noeguth, 1999.) Az identitás csak „másokhoz” képest értelmezhető, mivel „mások” nélkül egy behatárolt mi-csoport nehezen lenne létrehozható.

A nemzet- és államépítő kísérletek a politikai közösség kialakításának folyamatában hozzák létre az ént és a „másikat” (Alonso, 1994). Jan Penrose (1995) emiatt azon a véleményen van, hogy „mivel az egyének egyesekhez hasonlóknak, másoktól pedig különbözőeknek tartják magukat, kötődések alakulnak ki a magukat hasonlóknak látó emberek között” (402. o.) Az állam- és nemzetépítők feladata, hogy kodifikálják és fenntartsák a *bennfoglalások* és kizárások rendszerét (James 1996: 33). Ilyen megkülönböztető jegyek nélkül nem jöhet létre új nemzeti identitás, mivel a „másikkal” való ütközés, a „konstitutív külső” elismerése által ismeri fel a közösség, hogy mivel nem azonos, és mi hiányzik belőle (Hall 1996a: 4–5.).

A posztkoloniális államoknak, mint amilyen Ukrajna is, függetlenségük első éveiben az immár „másikként” definiált, egykori „metropolisszal” szemben kell kinyilvánítaniuk identitásukat és szuverenitásukat. Ha az identitásokat fenyegetés éri – mint Ukrajna esetében is –, a határok kodifikálása kétszeresen fontossá válik (Eriksen 1993: 68; Smith 1998: 182).

Ezek a különbségek néha olyan sztereotípiákon nyugszanak, amelyek minden társadalomban megvannak, és mindenütt a csoportok határait húzzák meg (Eriksen 1993: 23). Alan Finlayson szerint (1998) „a nemzetnek, hogy önmaga lehessen, mindig elő kell állítania azt az ellentétes másikat, amely megakadályozza, hogy önmaga lehessen.” (116. o.)

A poszt-szovjet államok vezető elitjeinek többsége Moszkvában a nemzeti organizmus fejlődésének visszafogóját, akadályozóját látja. Ám hogyan határozható meg „Oroszország” és „Moszkva,” amikor az elitnek sincs egységes álláspontja? Végtere is „Moszkvát” különböző módokon lehet meghatározni – etnikai szempontból „orosz,” területi szempontból a (gyakran „Oroszország” szinonimájaként használt) volt Szovjetunió fővárosa, ideológiai szempontból a szovjet kommunizmus központja.

Lényeges szempont, hogy „mátság” tételeződhet számottevő etnikai és kulturális különbözőségek nélküli társadalmak között is. Ezek a társadalmak egymáshoz területileg is közel állhatnak, s ilyenkor úgy tűnhet, hogy a „másik” az identitás magját fenyegeti. Ezek a „*jelentős mások*” elhalványíthatják a csoport sajátosságát, ezáltal a csoport identitását magát fenyegetik, és közvetlenebb veszélyt jelentenek a csoport túlélésére. A közellenségnek

„nem kell morálisan rossznak lennie, sem esztétikailag csúfnak, nem kell gazdasági konkurenciát jelentenie... sőt a vele folytatott gazdasági tevékenység akár előnyös is lehet. Ennek ellenére ő a másik, az idegen. (Neumann és Welsh, 1991:332.)

A csoport-viselkedéstan vizsgálatok kimutatták, hogy olyan csoportok is nagyon erős versenyben lehetnek egymással, amelyeket a valóságban alig különböztet meg egymástól valami. A nemzetépítés kezdeti szakaszában az identitás a korábbi metropolisszal, a jelenlegi „másikkal” való küzdelemben alakul. Triandafyllidou (1998) szerint ez a küzdelem különösen kemény lehet, ha, mint az orosz-ukrán esetben, a nemzetek területi, történelmi és a kulturális örökség kérdéseiben rivalizálnak, „azt állítva, hogy bizonyos mítoszok, szimbólumok és/vagy ősök nemzeti múltjuk részei.” Ez közvetlenül veszélyezteti a korábban függőségben levő csoport (azaz Ukrajna) életképességét, mert „így a saját csoport egyediség- és autenticitás-érzetét fenyegeti. Ezért a csoport kénytelen lehet újradefiniálni identitását hogy kijelenthesse: a vitatott szimbólumok vagy mítoszok saját kulturális tulajdonai.” (692.o.)

Ez történt az orosz-ukrán esetben a történelem, pontosabban a kulturális meghatározottságú történetírás, mítoszok és legendák fölötti vita során, mely az odatartozásokat és kizárásokat volt hivatott meghatározni (Schopflin 1997: 20). Wilson (1997), Wanner (1998) és Kuzio (1998a) egyaránt a történetírás, a mítoszok és szimbólumok fontosságát hangsúlyozta Ukrajna új önmeghatározásában, illetve az etnikai vagy területi orosz, illetve a volt szovjet „másiktól” különböző nemzeti identitásának kialakításában. Ukrajnának

nem volt más választása, mint elutasítani a cári vagy szovjet történetírást, amely az ukrán etnikai csoport pusztát létét is tagadta, vagy időleges történelmi eltévelyedésnek minősítette (Janmaat 2000).

Ha a „másik” kérdésében nincs egyetértés, a történelmi mítoszok megválasztása és a történelmi múlt ábrázolásának módja ellentmondásos lesz. Az orosz-ukrán viszonyban négy példa kellően bizonyítja ezt. Az ukrán állam bölcsője-e (amint azt az ukrán történetírás állítja) az első „orosz” állam (mint a hagyományos nyugati és cári történetírásban), vagy mindhárom keleti szláv nép közös tulajdona (Kuzio 2001b) a középkori Kijevi Rusz állam? Noha Moszkvát 600 évvel Kijev után alapították, a szovjet időkben a Kijevi Ruszt kizárólag Oroszországban lehetett tanulmányozni, mivel az ukrán történelem kezdetét csak a 14. századtól számították. Az 1654-es *Perejaszlávi* egyezmény vajon két „orosz nép” „újraegyesítése” (amint azt a cári és szovjet történetírás állította), egy országnak a másikhoz való csatolása, vagy egy ideiglenes szövetségi szerződés (amint az ukrán történetírás feltételezi)? A kommunista Oroszország, vagy egy ideológia híveinek csoportja hajtotta végre Ukrajna 1917-21-es bolsevik megszállását; más szavakkal, az oroszok mint etnikai csoport, avagy a kommunista ideológia hibáztatható Ukrajna függetlenségének 1920-as elvesztéséért? Végül, a szovjet rendszert kell-e ellenségnek tekinteni, és „Oroszországot” kell-e hibáztatni Ukrajna szenvedése miatt, avagy a kommunista ideológiát, amelynek az oroszok is áldozatai voltak? Nyert vagy veszített-e „Oroszország” a Szovjetunió-beli vezető szerepével?

Ha a vezető elit csoportok elfogadják a cári és szovjet nemzetiségi politika alapelveit, melyek szerint a három keleti szláv nép között alig van különbség, akkor, Fehéroroszországhoz hasonlóan (Eke és Kuzio, 2000; Kuzio és Nordberg, 1999) lemondanak a nemzetépítésről a metropolisszal való újraegyesülés kedvéért. A fehérorosz elnök, Alekszandr Lukasenko általában elfogadja, hogy a fehéroroszek az oroszoknak egy területi csoportját alkotják. Lukasenko ezért Oroszországban nem egy korábbi imperialista hatalmat lát, lévén nézetei az ukrán baloldaléhoz hasonlóak. A múltbeli szovjet politika „imperialistaként” vagy „nemzetépítőként” való meghatározásának kérdése (az előbbi nézetet azok vallják, akik nemzetállamot építenek vagy a nemzeti államiság és identitás elvesztését siratják, utóbbit Lukasenko és az ukrán baloldal) éppúgy feltehető a keleti szlávok, mint Franciaország esetében. A francia nemzetépítők szövetségeseire találunk a nem francia periférián, mint ahogy Oroszországnak is vannak szövetségesei Fehéroroszországban. Ám a nem orosz és a francia periférián olyanok is találhatóak, akik

„nemzetépítő” helyett „imperialistaként” és „gyarmatosítóként” írják le az orosz és francia politikát.

Ha, mint Ukrajna esetében, nem fogadják el a cári és szovjet nemzetiségi politika alapelveit, a vezető elit szükségesnek érzi bizonyítani az ukrán nemzetiség létét, és az ukránok oroszoktól való különbözőségét. A független ukrán állam egy ezeréves, a „másik” által megakadályozott függetlenségi vágy megvalósulásaként mitologizálja magát. A „másik” meghatározásának módja Ukrajnában bel- és külpolitikai viták széles skáláját befolyásolja. Janmaat (2000) és Kolsto (2000) egyaránt arra a következtetésre jutottak, hogy a Leonyid Kravcsuk alatt (1991–94) elkezdett nemzetépítés fő vonalaiban 1994 után, az oroszbarátabb Kucsma alatt is folytatódott. Szerintük azért történt így, mert az ukrán elitek azt gondolják, hogy ha Ukrajna továbbra is független állammént akar fennállni, nincs más választása, mint hogy folytassa a szomszédaiktól (elsősorban Oroszországtól) különböző nemzeti identitás kialakítását, saját, „egyedi,” a különbözőség-tudat megteremtéséhez hozzájáruló történelmével. A független állam fenntartása mellett elkötelezett elit folytatni fogja a „másoktól” különböző „én” kialakítását.

Az „én” „másokkal” szembeni különbözősége megteremtésének másik lényeges eleme a nyelv. Ám ez nem mindig van így. Németországban és Ausztriában ugyanazt a nyelvet beszélik, ám a világháború utáni osztrák nemzetépítés külön identitást tudott létrehozni. A többnyire angol nyelvű Eire (az Ír Köztársaság) esetében például másfajta elemeket használnak a legközelebbi szomszédal, Nagy-Britanniával szembeni különbözőség létrehozásához. (Triandafyllidou 1998: 598.) Az ukrán nyelv státusának emelése és az orosz lefokozása elmérgesítette Ukrajna és Oroszország kapcsolatait (Kuzio 2001c). Az oroszok megszokták azt a felfogást, hogy saját nyelvük „felsőbbrendű,” a „művelt” nemzetek nyelve, és ez az a médium, amelyen keresztül az ukránoknak és fehéroroszoknak kommunikálniuk kell a külvilággal. Lukasenko fehérorosz elnök szerint csak két értelmes nyelv van, az orosz és az angol (nem a fehérorosz), így a szovjet idők oroszosító politikáját folytatja. Sok orosz szerint tehát az ukrán és fehérorosz nyelvek „provinciális”, „paraszti” nyelvek, amelyek nem szolgálhatnak az állami elitek, a kultúra vagy a műszaki tudományok nyelveként. Hasonló nézetekkel találkozunk a franciáknál a *Bretagne-i*, korzikai és más helyi kultúrák megítélésében.

A „másság” azonban az ugyanazt a nyelvet beszélő közösségek (pl. az angol nyelvű Írország és Skócia, az orosz nyelvű Kelet-Ukrajna) identitáskép-

zésében is szerepet játszhat. Ezekben az esetekben más tényezők – történelem, politikai kultúra, külpolitika – határozzák meg a „másságot.” Ez azért állhat fenn, mert bár az egyének nehéznek találhatják nemzeti jellegzetességeik meghatározását, „idegenekkel szembesülve mégis intuitív módon ráérezhetnek a különbségek mibenlétére” (Miller 1995: 27.). Ezt a folyamatot felgyorsíthatja a behatárolt saját-csoport létrehozása a nemzetállamban (Kuzio 1998a: 100-18.).

Elméleti vizsgálódásaink harmadik lényeges területét a „jelentős mások” képezik, mint például az ukránok esetében az oroszok: nekik az a szerepük, hogy „megerősítsék a csoport összetartozás-tudatát és megvonják területi, etnikai vagy kulturális határait” (Triandafyllidou 1998: 693; lásd még Motyl 1998: 30–1.). Az a nézet, hogy Oroszország Ukrajna függetlenségének aláásására tör, arra kényszeríti az ukrán eliteket, hogy az ország függetlenségének védelmezőiként lépjenek fel (D’Anieri 1999), a határok kijelölését és megvonását követeljük, és ellenszegüljenek a FÁK (Független Államok Közössége) belső határainak átjárhatóvá tételére vonatkozó orosz javaslatoknak (Kuzio 1998a).

A „másik” felépítése tehát egyaránt függvénye a bel- és külpolitikának. A nemzetépítő elitek a saját-csoport (pl. az ukránok) az idegen „másokkal” szembeállított, belső hasonlóságainak hangsúlyozásával törekednek a nemzeti integráció megvalósítására. „Így a nemzet létehez szükséges valamely külső csoport, amellyel szemben a saját-csoport egysége és egyneműsége próbára tehető.” (Triandafyllidou 1998: 598). Ez a „másik” ideológiai, etnikai vagy területi szempontok, illetve ezek kombinációi alapján határozható meg. Számos, a közelmúltban függetlenné vált állam esetében, ahol a nemzeti identitás körvonalai, a „másik” múltbeli tettei, sőt a „másik” kiléte még vita tárgya, a kérdésben még az elitek körében sincs egyetértés (Shulman 1999.).

Oroszországot zavarba ejtik az ukrán elit kitartó nemzet- és államépítési törekvései, mivel ezek nincsenek összhangban a külvilágról alkotott hagyományos nézetével, miszerint Ukrajnának Fehéroroszország példáját kellene követnie. Ukrajna nemzetállammá válási törekvéseinek így jelentős hatásai lesznek az orosz identitásra, negatívak (Shils 1995:107) és pozitívak egyaránt. Az ukrán elitek azáltal, hogy visszautasítják az Oroszországgal való „újraegyesülés” minden formáját, arra ösztönzik Oroszországot, hogy feladja birodalmi törekvéseit az Orosz Federáció keretein belüli, polgári (*civil*) nemzetépítés javára. Ilyen körülmények között az orosz „én”-tudat is változásra, fejlődésre kényszerül.

Az ukrán nemzeti identitás megteremtése

A „MÁSİK” SZEREPE

A kollektív nemzeti öntudat megkívánja a saját, elismert határain túli „mások” létének minimális tudatosítását. A külpolitika jelentős szerepet játszik az állam- és nemzetépítésben, mivel más államoktól különbözőként határozza meg az országot belföldön és nemzetközileg egyaránt. Bármely, a nemzet- és államépítés mellett elkötelezett volt szovjet állam számára központi kérdés szuverenitásának meghatározása, melynek kapcsán elkerülhetetlenül vitába keveredik a méreteinél és hatalmánál fogva regionális hegemóniát gyakorló, vagy legalábbis arra törő Oroszországgal (Barner-Barry és Hody 1995: 344.). 2000 óta, Vlagyimir Putyin elnöksége alatt Oroszország visszanyúlt a korábbi ideológia számos eleméhez, amint azt a szovjet nemzeti himnusz új szöveggel való visszaállítása mutatja. Az új orosz himnusz pártközi, az orosz demokrata pártok többségét is maga mögött tudó konzenzussal vezették be.

Ukrajna erősödő nemzeti önidentifikációja szorosan összefügg önmagának „másoktól” való megkülönböztetésével. Történelmi, kulturális, nyelvi és etnikai szempontból Oroszország áll hozzá a legközelebb, ezért tőle Ukrajnának jóval erősebben el kell határolódnia, mint Közép-Európától. Vologyimir Hriniov, a regionális kérdések volt elnöki tanácsadója, két államnyelv (az orosz és az ukrán), illetve az ukrán-orosz „stratégiai partnerség” híve, azt állítja, hogy „az ukrán politika főiránya hosszú időn keresztül (Leonyid Kravcsuk volt elnök alatt) a lehető legmesszebbre ment és legtávolabbra került Oroszországtól” (Hriniov 1995: 81.).

A nyelv mint a különbözőség egyik lehetséges jelképe kulcsszerepet játszik az önidentifikációban, és gyakran (noha, mint láttuk, nem mindig) jelentős szempont az etnikai közösségek megkülönböztetésében. „A nyelv megkülönböztető funkciója kivételesen fontossá válik, amikor a különbözőség kevés más egyértelmű jelképe áll rendelkezésre, mint az oroszokhoz kulturálisan és vallásilag egyaránt viszonylag közel álló ukránok esetében is.” (Farmer 1980: 123, 211.)

A független Írország nagyrészt angol nyelvű, ám ez keveset számított, mert az ország kultúrája döntően gael, és az angolszász Angliától tenger választja el. A nyelv kérdése fontosabbá válik, ha a kultúrák ütköznek, mint Észak-Írországban. A Sinn Fein a gael nyelv használatát követelte az Észak-Ír

Parlamentben (*Assembly*), hogy bizonyítsa: az ír kultúra elkötelezettje, és hiteles ír nemzeti mozgalom.

Az írországi önrendelkezés 1922-es elnyerése után lezajlott vita megdöbbenően hasonlít az 1992 utáni ukrainaihoz. A gael, illetve ukrán nyelv ismerete a hazafiasság próbájának számított, ami az asszimilációtól való félelemmel töltötte el az angol anyanyelvű íreket és az orosz anyanyelvű ukránokat. Mindkét országban vita folyt arról, különösen a nyelv kérdésében, hogy a gyarmati múlt mely aspektusaitól kell megszabadulni. Vissza kell-e fordítani, részben vagy akár egészen, az oroszosítást, illetve angolosítást? Egyáltalán, lehetséges-e visszatérni a mitikus prekoloniális korba?

Az orosz nyelvű ukránok sajátos problémát jelentenek. Nyelvi preferenciájuk néha idegen, eurázsiai tájékozódásra enged következtetni, és az orosz nyelvűek (nem csak az orosz etnikumhoz tartozók) nevében fellépni próbáló, illetve katonai közbelépéssel fenyegetőző Oroszország területi törekvéseinek tárgyát képezik. Az orosz anyanyelvűeknek („honfitársaknak”) nyújtott orosz védelem a volt Szovjetunió területén tehát komoly biztonságpolitikai problémát jelent ezen államok, különösen Fehéroroszország és Ukrajna számára, amelyek állandó, független államiságát nem ismerik el. Ugyanakkor arra csábítja az új nemzetállamokat, hogy ukránosítással és pozitív diszkriminációval kíséreljék meg visszafordítani a századok során végbement eloroszosítást. Egyes nyugati szakértők a „nacionalizáló állam” bevezetését bírálták ezt (l. Arel 1995; Kuzio 2001a).

Ukrajna Oroszországgal mint „másikkal” szembeni különbözőségének megteremtése és túlhangsúlyozása azért is szerepet játszott az ukrán politikában, mert kezdetben nemcsak Oroszország, hanem a Nyugat is igen szkeptikusan vélekedett Ukrajna mint független állam túlélési esélyeiről. Franciaország volt elnöke, Valéry Giscard d’Estaing azt fejtegette 1993 februárjában, hogy „Ukrajna függetlensége akkora képtelenség, mint a Rajna-Alpok régió kiválása Franciaországból” (van Ham 1994: 44.). 1992–94 között, mikor a Nyugat FÁK iránti politikája Oroszország elsőbbségéből indult ki, a nyugati kormányok, szakértők és újságírók még mindig a nyugati historiográfiát és szovjetológiát többnyire uraló oroszközpontúság befolyása alatt dolgoztak (l. Motyl 1989, Subtelny 1994.). Ukrajna területi és nyelvi megosztottsága arra készítette a nyugati hírszerzést és újságírókat, hogy az ország közeli felbomlását jósolják. Ez a nézet a gyenge és megosztott nemzeti identitáson, az oroszok és orosz nyelvűek nagy számán, illetve az ukrán nyelvű „nacionalistákkal” való konfliktusaikon alapult (Runner 1994.).

D’Anieri volt az első, aki az orosz-ukrán kapcsolatok normalizálásának sikertelenségét mindkét fél nemzeti identitásának megoldatlan problémáira vezette vissza. Ezek a problémák akadályozták meg a kapcsolatok normalizálását, aminek előmozdítására pedig Kucsma a legmegfelelőbb embernek tekintette magát, amikor 1994 júliusában megválasztották Ukrajna második (és ma is hivatalban levő) elnökének. A valóságban alig volt sikeresebb „nacionalista” elődjénél az Oroszországgal való „stratégiai partnerség” kialakításában. Ezt tükrözi, hogy 1996 óta a két ország közti kereskedelem felére csökkent, a geopolitikai törekvések közti távolság növekszik, az 1997-es politikai és 1998-as gazdasági szerződéseket nem ültették át a gyakorlatba, Oroszország kitartóan ellenszegül a FÁK-on belüli szabadkereskedelmi zóna létrehozására tett ukrán javaslatoknak, és nem sikerült normális energia-kereskedelmet kialakítaniuk. Az orosz elitek körében 2000 februárjában végzett felmérés eredményei szerint 84%-uk továbbra is negatívan ítéli meg Ukrajna politikáját (Zerako Nedeli, 2000 április 15.).

Oroszország „másikként” való meghatározásának belső megosztottsága

Az ukrán szélsőbal (kommunisták és progresszív szocialisták) „Oroszország” és Eurázsia hívei maradnak, és a volt Szovjetunió felélesztésének lehetőségét látják bennük. A szélsőbal, amely 1990-ben a szavazatok 30%-t kapta, a Nyugatban és az új, poszt-szovjet és antikommunista Oroszországban *egyaránt* a „másikat” látja. A baloldal számára a Nyugat az Ukrajnát „gyarmati” sorba kényszerítő NATO-ról, Nemzetközi Valutaalapról és Világbankról szóló régi szovjet sztereotípiákat jeleníti meg. Az Ukrán Kommunista Párt vezetője, Petro Szimonenko szerint „Ukrajna már semmilyen jelentős bel- vagy külpolitikai kérdésben nem dönthet tengeren túli urai beleegyezése nélkül.” Ezért a kormányprogramok és elnöki rendeletek állítólag a Valutaalap és hasonló szervezetek által szerkesztett iratok ukrán fordításai. „Mindezeknek az a legfőbb következménye, hogy Ukrajna gyarmatosítása folytatódik.” (Holos Ukraiiny, 1977. november 21.)

Borisz Jelcin volt orosz elnök új, antikommunista Oroszországa, annak oligarcháival, privatizációjával, vesztes társadalmi rétegeivel és posztkommunizmusával ugyancsak „másiknak” számít az ukrán baloldal szemében. Az ukrán baloldal és orosz megfelelője mindkét állam poszt-szovjet fejlődésének teljes visszafordítására törekszik, bármily lehetetlen is ez, és a Nyugatot valamint „hazai bábjait” hibáztatják a szovjet éra belföldi és külpolitikai „vív-

mányainak” szétzúzásáért. Ezért Ukrajna nyugati integrációjának (azaz „Európába való visszatérésének”), vagy egy klánok és oligarchák vezette Orosz Föderációhoz való csatlakozásának alternatívájaként a Szovjetuniót szeretnék visszaállítani.

Az ukrán kommunisták szilárdan hiszik, hogy a volt Szovjetunió részeként Ukrajna jóval nagyobb szuverenitásnak örvendett, mint ma. Mivel az ukrán kommunisták ideológiailag a keleti szlávok egységét hirdetik, nem látanak lényeges különbséget az oroszok és ukránok között (ehhez a nézethez Lukasenko fehérorosz elnök is közel áll.) Ezért támogatják az orosz mint második államnyelv bevezetését, és az oroszoknak második államalkotó nemzetként való alkotmányos elismerését (szemben az 1996 júniusi alkotmánnyal, mely nemzeti kisebbségnek tekinti őket.)

A szélsőséges baloldalnak nehéz bel- és külföldi kihívással kell szembenéznie (Haran és Majboroda, 2000.) Ha nem lép szövetségre a mérsékelt baloldali szocialista és parasztpártokkal, sosem tehet szert annyi szavazatra, hogy jelentős erőt képviseljen a parlamentben vagy az elnökválasztáson. Noha a szociális és gazdasági válság miatt sokan érthető nosztalgiával emlékeznek a szovjet múltra, nem felejtették el a szovjet rendszer politikailag és emberjogilag negatív vonatkozásait sem. Egy olyan párt, mint a kommunista, amely a volt Szovjetunió feltámasztását hirdeti, soha nem fog parlamenti többséget vagy elnökválasztást nyerni, amint azt az ukrán kommunisták vezetőjének 1999-ben, az elnökválasztás második fordulójában elszenvedett veresége bizonyítja.

A szovjet múlt tehát vegyes érzelmeket ébreszt az ukrán lakosságban, amely azt szociálisan és gazdaságilag pozitív, ám politikailag negatív „másiknak” látja. Az utóbbi felfogás csak erősödni fog, amint egyre több ember szocializációját határozza meg a szovjet rendszer negatív aspektusait, például a hétmillió emberáldozatot követelő, mesterségesen keltett 1933-as éhínséget tárgyaló új ukrán történetírás. 2000 volt az első év, amikor Ukrajna gazdasági növekedést tudott felmutatni, és ha a gazdasági helyzet tovább javul, a szovjet múlt utáni nosztalgia a kommunista kemény magra korlátozódik majd.

A kommunistáknak a volt Szovjetunió feltámasztása iránti vágya gyakorlatilag elszigeteli őket a politikai paletta államiság-ellenes oldalán, szemben a mérsékelt baloddallal, például a szocialistákkal, akik az ukrán államiság védelmében hajlandók szövetségre lépni a közép- és jobbközép pártokkal. Az egykori Szovjetunió feltámasztásának programja miatt az Orosz Kommunista Párttal is ellentétbe kerülnek. A keményvonalas Ukrán Kommunista Párt balra helyezkedik el orosz társához képest, és ellensége az ukrán nacionalizmus-

nak és államiságnak. Valószínűleg csak egy olyan új Szovjetuniót fogadna el, amely a régivel ellentétben egy új, egyenlőség-elvű konföderációra épülne. Ezzel ellentétben az Orosz Kommunista Párt inkább nacionalista és imperialista, mint kommunista, és orosz vezetés alatt, nem egyenlő felek konföderációjaként próbál létrehozni egy új uniót. Gennagyij Zjuganov orosz kommunista vezető szerint a „nemzeti eszme” és Oroszország mint „nagyhatalom” fontosabb a kommunizmusnál (Urban 1998.).

A szélsőjobb természetesen a másik véglelet képviseli (Kuzio 1977). Az Ukrán Nacionalista Kongresszus és az Ukrán Nacionalisták Szervezetének olyan szlogenjei, mint a „Kijev versus Moszkva” világosan tükrözik végletes, Oroszország mint „másik” képüket. Dmitro Doncov, a legbefolyásosabb ukrán integracionista-nacionalista ideológus, Ukrajnát mint az európai civilizáció védőbástyáját állította be a „Kelet ázsiai, moszkovita hordáival” szemben (Motyl 1980: 61–85.).

Oroszországnak mint „másiknak” ez az etnikai definíciója egyaránt ellentétes az Ukrajnában élő oroszokkal (etnikai nacionalistákként nem támogatnak egy polgári, befogadó államot), valamint az Orosz Föderációban élőkkel szemben. Az Ukrajnában élő oroszokat ötödik hadoszlopnak tekinti, amelyet szigorúan, kemény megszorításokkal vagy kiutasítással kell kezelni (Shved 1994:81.). A liberális demokrácia ellenségeiként kidolgozott etnokratikus állam-tervezetük az egymást uraló nemzeti csoportok piramisának csúcsán helyezi el az ukránokat. A „Kijev versus Moszva” integracionista-nacionalista ideológiája Ukrajnát mint Európa legkeletibb bástyáját, és Oroszországot mint Ázsia részét látatja.

A jobbközép tudatosabban próbálja megkülönböztetni a „mi oroszainkat” (azaz az ukrainaikat) „*azoktól* az oroszok”-tól (azaz az Orosz Föderációban élők~~től~~), akik a „másikat” képviselik. Ők tehát nem tagadják, hogy az Ukrajnában élő oroszok tagjai a polgári nemzetnek. Az orosz „másikat” etnikai-területi kritériumok alapján határozzák meg, vagyis az Orosz Föderációként és annak orosz lakosaiként, akik nem hajlandók elfogadni az ukránokat külön etnikumnak, valamint a független Ukrajnát állandó képződménynek. A jobbközép politikai pártok, mint a *Ruh*, Ukrajnát egyöntetűen Európa részének, míg Oroszországot, nacionalista társaikhoz hasonlóan, jobbra Európán kívülinek tartják. Ezeket az álláspontokat az 1. ábra foglalja össze.

A vélemények elsősorban azon a téren oszlanak meg, hogy Oroszország tekintendő-e a „másiknak”, és merre kell Ukrajnának a jövőben tájékozódnia (Európa vagy Eurázsia felé). Ezek a kérdések valószínűleg jobban megosztják

a centrista liberálisokat és szociáldemokratákat, mint bármely más ukrán politikai erőt. A Kucsma-barát centripártok, mint a Népi Demokraták, az Egyesült Szociáldemokrata, a Liberális és A Regionális Újjászületésért Párt Ukrajnát és Oroszországot egyaránt Európa részének tartják, és nem látnak semmi ellentmondást abban, hogy Ukrajna Oroszországgal együtt térjen vissza Európába (l. a 2. ábrát.) A Liberális Párt központi lapja az *Ukrajna-Európa-Szvit (Ukrajna-Európa-Nagyvilág)* nevet viseli. Másrészt a Régióközi Reformtömörülés (MRBR), amelynek az 1994-es parlamenti és elnökválasztás alatt a hivatalban levő Kucsma elnök volt az egyik vezetője, de amelytől azóta eltávolodott, jóval inkább oroszbarát irányultságú. Ők Oroszországban „stratégiai partnert” látnak, úgy érzik, hogy Ukrajnának nem lesz esélye az „európai újraegyesülésre,” és ezért azt hirdetik, hogy Ukrajnának Eurázsia-ban kell megtalálnia a helyét.

1. ábra. *Ukrán politikai pártok viszonyulása Oroszországhoz*

<i>Politikai irányultság</i>	<i>Oroszország mint „másik”</i>	<i>Orosz kisebbség</i>
Volt nemzeti kommunisták	Etnikai-területi és ideológiai (posztkommunista Oroszország)	Inkluzív
Nacionalisták	Etnikai	Ötödik hadaszklop
Jobbközép	Etnikai-területi és ideológiai (volt Szovjetunió)	Inkluzív
Centrum	Területi és ideológiai (volt Szovjetunió)	Inkluzív
Baloldal	ideológiai (poszt-kommunista Oroszország)	Inkluzív

2. ábra. *Ukrán politikai pártok nézetei Ukrajna és Oroszország Európához, illetve Eurázsiahoz való tartozásáról*

<i>Politikai irányultság</i>	<i>Európa</i>	<i>Eurázsia</i>
Nacionalisták	Ukrajna	Oroszország
Jobbközép	Ukrajna	Oroszország
Centrum	Ukrajna és Oroszország	Oroszország
Baloldal	Sem Ukrajna, sem Oroszország	Ukrajna és Oroszország

A centrum egyetért a jobbközéppel abban, hogy a volt Szovjetunió túlnyomóan „másik,” leszámítva bizonyos kérdéseket, például a Szovjetunió szerepét a második világháborúban. Ám míg a jobbközép az egész szovjet múltat negatívan értékeli, ők a középutat választva azt vallják, hogy a történelmi szovjet múltnak pozitív és negatív oldalai egyaránt voltak. Például míg az elsősorban Nyugat-Ukrajnában népszerű jobbközép a második világháború szovjet hadseregét megszálló erőnek látja, akárcsak a három balti állam államalkotó nemzeteinek többsége, a délkelet-ukrajnaiak, akiknek körében a centristák és baloldaliak a népszerűbbek, jóval kiegyensúlyozottabban (azaz kevésbé fekete-fehéren) látják a kérdést. Mivel képtelenek eldönteni, ki a „másik,” és kényes bel- vagy külpolitikai kérdésekben középutas megoldások felé hajlik, a jobb- és baloldal egyaránt ideológiátlansággal és kozmopolitizmussal vádolja a centrumot, amely szerintük képtelen egy egységesítő „nemzeti eszmét” kidolgozni (ld. Szimonenko ukrán kommunista vezető szavait, *Dzerkalo Tizhnia*, 2000. december 16.).

Az ukrán centrum és jobbközép megosztottsága az oka, hogy a belső reformpárti erők nem tudtak egységbe szerveződni, és a kilencvenes években mindvégig gyengék maradtak (Kubicek 1997.). Mindkét tábor támogatja bizonyos fokig a reformokat, ám külpolitikai, állam- és nemzetépítési kérdésekben különböző véleményen vannak. Ezek a különbségek befolyásolják Oroszországról mint „másikról” alkotott etnikai-területi, területi vagy ideológiai nézeteiket. Amikor azonban a kommunisták az államiságot fenyegetik, mint az 1999-es elnökválasztás második fordulójában, a centrum és a jobbközép mindig szövetségre lép az államiság védelmében.

A centrum és jobbközép 2000 elejéig maradt megosztott, amikor egy nem baloldali, centrum- és jobbközép pártokból álló többség megszerezte a parlament irányítását. A parlamenti többség pusztán a baloldallal szembeni ellenségességében egységes, a nemzet- és államépítésről, a belső reformról és a követendő külpolitikáról vallott nézeteiben nem. Parlamenten belül és kívül egyaránt az ukrán nemzeti identitás, illetve a „másik” meghatározásának kérdése osztja meg őket leginkább. Szövetségük törekvése akkor mutatkozott meg, amikor a 2000 novemberében kiobbant botrányban Kucsma elnököt egy kritikus újságíró meggyilkolásának jóváhagyásával vádolták. A független Ukrajna történetében először a jobbközép és baloldali pártok összefogtak a centrum ellen, amely kitarzott az oligarchikus centrupártokat támogató Kucsma elnök mellett.

Oroszország mint konstitutív „másik” Ukrajna számára

Az 1991. augusztus 24-én kikiáltott függetlenség kérdésében létrejött nemzeti konszenzus, az 1991 decemberi népszavazás eredménye, ahol a lakosság 92%-a hagyta jóvá azt, nem érthető meg a „*hatalmi párt*” (azaz a de-ideologizált volt nemzeti kommunisták) szerepének figyelembe vétele nélkül. A párt feladta szovjet kötődéseit, nem írta alá Mihail Gorbacsov szövetségi szerződését, és a függetlenség-párti *Ruh*-hal lépett szövetségre. Noha ebben némi területi patriotizmus is szerepet játszhatott (Ukrajnában a nemzeti kommunizmus hagyománya az 1917–1921-es időszakra megy vissza), a döntő tényező valószínűleg az Oroszországban zajló folyamatoknak való ellenszegülés volt. Borisz Jelcin elnök alatt Oroszország győzedelmes antikommunista, szabadpiac-párti időszakát élte, amit az ukrán volt nemzeti kommunisták fenyegetőnek éreztek.

Következésképp 1991–94 között Kravcsuk, Ukrajna első elnöke a nemzet- és államépítést tette meg prioritásának, nem foglalkozott a reformokkal, és magáévá tette a jobbközép etnikai-területi nézeteit Oroszországról mint „másikról.” (Sporluk 1992: 105.) Mikor a három keleti szláv vezető 1991. december 7–8-i találkozásán a Szovjetunió feloszlásáról döntött, csupán Gorbacsov iránti ellenszenvük kötötte őket össze (ld. D’Anieri et.al. 1999: 10–44.). A FÁK-ot létrejötte óta két táborra osztotta az a kérdés, hogy orosz vezetés alatti konföderációnak legyen-e, amit minden párt támogat, vagy a nemzet- és államépítést lehetővé tevő „civilizált válás” útjára kell-e lépnie (Ukrajna).

Hogy az ukrán „*hatalmi párt*” szembefordulása Oroszországgal nem volt mentes területi (bár nem feltétlenül etnokulturális) nacionalista elemektől, jól mutatja kiállása Ukrajna függetlensége mellett, valamint az, hogy Kucsma, Kravcsuk utóda folytatta elődje nemzet- és államépítő politikáját.

Kucsma 1994 júliusi elnökké választása után Oroszországban már nem láttak ideológiai veszélyforrást (ellentétben a katonai vagy bomlasztó fenyegetéssel), mint elődje, Kravcsuk alatt. 1994 októberében Kucsma gazdasági reformokat vezetett be, és így az orosz reformot nem látta fenyegetőnek a vezető elitek érdekeire nézve, mint a nemzeti kommunisták Kravcsuk alatt. Oroszország Ukrajna „másikaként” való megítélése területi-etnikairól területire változott. Az Oroszországgal való újraegyesülést csak a baloldal hirdeti, és mindkét reform-párti tábor (a centrum és a jobbközép) elítéli a reformellenes és neo-szovjet Lukasenko Fehéroroszországnak ezirányú lépéseit.

Ennek ellenére a jobbközép és a centrum etnikai-területi, illetve területi szempontok alapján gondolja el a nemzetépítést és a „másikat.” Ezért vádolhatja a jobbközép a centrumot azzal, hogy azért elégedettek a status quo-val, mert kevésbé lelkesednek az ukrán nyelv felemeléséért és az orosz lefokozásáért. Ám a szimbólumok, évfordulók, történetírás és az államiság fenyegetettségének kevésbé ellentmondásos kérdéseiben nézeteik hasonlóak (Birch 2000.).

Kravcsuk, a korábbi elnök Oroszországban látta a „másikat,” akivel szemben Ukrajna felépítheti új nemzeti identitását, és ez „ideális lehetőséget teremtett egy ilyen nemzetépítés számára.” A fekete-tengeri flotta, a Krím félsziget, a volt szovjet létesítmények és a meglévő orosz-ukrán határok elismerése mind hasznos eszköznek bizonyultak Oroszország „másikként” való megkonstruálásában. Ám ennek a „másiknak” a létrehozásában az ukrán elitnek óvatosan kellett kezelniük „a mi oroszaink” és „azok az oroszok,” azaz az Orosz Föderációban élők közti különbségtétel problémáját, ami veszélyes kötéltánc-mutatványokat igényelt (I. Motyl 1995.). Egy ukrán kutató így jellemzi az oroszok és ukránok viszonyát:

...az oroszok hajlamosak a döntően a három keleti szláv nemzet orosz vezetés alatti egyesüléséből létrejött szláv ortodox civilizáció részének tekinteni Ukrajnát; az ukránokban erősen él önmaguknak mint független nemzetnek a tudata, amely számára az oroszok csak a „másikat” képviselik (Polokhalo 1995: 336–7.)

Mikor 1991-ben Kravcsuk parlamenti szóvivőként Németországba látogatott, követelte az ukrán tolmáchoz való jogát. Az orosz média képviselői azzal gúnyolták ki ezt a kérést, hogy az olyan nevetséges, mint ha egy bajor Moszvában olyan tolmácsot kérne, aki bajor nyelvjárásra fordít (Laba 1996:12.). Ők mindmáig az orosz identitáson belül, annak területi csoportjaként határozzák meg az ukránokat. Oroszország Ukrajnához való viszonyulása azon a meggyőződésen alapszik, hogy Ukrajna függetlensége „átmeneti eltévelyedés.” Az orosz média szerint az ukrán nép szeretne „újraegyesülni” Oroszországgal, de ebben a korrupció, „nacionalistává” vált, egykori nemzeti szocialisták akadályozzák (Miller 1996; Velychenko 1993, 1994.). Az oroszok kétharmada nem tekinti az ukránokat önálló nemzetnek (Subtelny 1995: 190; I.m. Lester 1994.).

Az orosz parlament elleni 1993-as katonai támadás Jelcin alatt, a csecsenföldi katonai beavatkozás, és az Oroszország vezette FÁK-on belüli integráció pártolása jól illeszkedik az Oroszországot történelmi, imperialista, tekintélyelvű „másikként” meghatározó sztereotípiába. Ez pedig a jobbközép

és centrum-pártok negatív, etnokulturális, illetve területi sztereotípiáit táplálja. Csecsenföldet sem Ukrajnában, sem számos más volt szovjet köztársaságban, például a balti államokban nem tekintik „Oroszország” szerves részének, hanem a cári birodalomba és a Szovjetunióba erőszakkal betagozott területnek. Szimpatizálnak továbbá az 1944-es csecsen és krími tatár „etnikai tisztogatásokkal” is. Végső soron attól félnek, hogy Oroszország brutális csecsenföldi beavatkozását újabbak követhetik a volt Szovjetunió területén. Noha az ukrán hatóságok (*officials*) épp emiatt következetesen kiálltak Oroszország (és Szerbia) területi integritása mellett, ezt a Csecsenföldön és Koszovóban alkalmazott módszerek kritikájával ellensúlyozták.

A kilencvenes évek csecsenföldi konfliktusai idején az Oroszországgal való újraegyesülést támogatók aránya Ukrajnában a lakosság megközelítőleg egyharmadáról egynegyedére, a kommunista választók kemény magjára redukálódott. Ebben az egyik leglényegesebb tényező az a félelem volt, hogy ha Ukrajna csatlakozna a FÁK Kölcsonös Biztonsági Egyezményéhez (KBE), az ország belesodródhatna a volt Szovjetunió területén kirobbanó más konfliktusokba. Az ukrán elit hangsúlyozta, hogy ukrán csapatok a FÁK területén csak az ENSZ vagy az EBESZ, nem pedig a FÁK mandátumával vehetnek részt békefenntartó missziókban. Még Fehéroroszország, Oroszország leglelkesebb szövetségese is *rendelkezik egy kiválási záradékkal / fenntart magának egy záradékot a FÁK-KBE-ben, amely nem engedi, hogy az elnök „forró övezetekbe” fehérorosz csapatokat küldjön a FÁK területén. Ukrajna nem is csatlakozott a FÁK-KBE-hez.*

A SOTSIS-Gallup intézet 1995 tavaszán Ukrajnában végzett mérvadó közvélemény-kutatása szerint a megkérdezettek 74%-a negatívan vélekedett Oroszország csecsenföldi katonai beavatkozásáról. Az orosz lépéssel csak 9% értett egyet. A katonai beavatkozást leghevesebben Közép- és Nyugat-Ukrajnában ellenezték. Az orosz beavatkozást támogatók aránya még a Krím félszigeten is csak 16% volt (majdnem kétszerese az országos átlagnak, de még mindig igen kis arány.) A megkérdezetteknek csak 6%-a vélekedett úgy, hogy az állam bármilyen áron fenntarthatja területi integritását (*Demokratychna Ukraina*, 1995. március 2.)

Az ukrán népesség véleménye a jelenlegi, 1999 óta tartó csecsenföldi konfliktusról csak kevéssé változott. Az ukrán vezetés elvileg támogatja Oroszországot területi egységének védelmében, ám elítéli a biztonsági erők (*security forces – katonaság, fegyveres erők, vagy más is?*) által használt eszközöket. Ezt a nézetet az ukránok 30%-a támogatja. A megkérdezettek többsége (61%)

vagy ellenzett bármilyen katonai akciót, így azokat is, amelyek a vérontáshoz vezettek, vagy teljesen elítélték a csecsenföldi orosz politikát (*Den'*, 1999. december 7.; 19% nem válaszolt.) Az ukránok körülbelül kétharmada – háromnegyede elítélte, és ítéli el továbbra is azt, ahogy Oroszország 1995 óta a csecsen konfliktust kezeli.

Ukrajna nem örökölt egységes nemzeti identitást. Poszt-szovjet nemzet- és államépítése így összefonódik az identitása létrehozásának, valamint a szomszédok „másikként” való meghatározása módja fölötti vitákkal. Ez az identitás a szomszédokkal való feszültségek során formálódik, mivel bármilyen identitásnak szüksége van időben folyamatosan alakuló „másokra” (Prizel 1998:18.). Különösen áll ez a nemrég függetlenné vált államokra (mint Ukrajna), amelyek kulturális és politikai ellenszenvet táplálnak a volt birodalom ellen: ez társadalmi-politikai igazságtalanság-érzésekben, kulturális védekezési reakciókban, múltba fordulásban, és a nemzetközi illetve európai integrációból való kizorulás által kiváltott frusztrációkban nyilvánul meg (Prizel 1998: 23–24.)

William Zimmerman (1998) szerint az ukrán és orosz identitás eltávolodik egymástól, és ez a külvilágról alkotott képükben a legnyilvánvalóbb. „Egyértelműnek tűnik, hogy az ukránok politikai világukról alkotott fogalmai mindhárom régióban lényegesen különböznek az Oroszország három európai régiójában megkérdeszettekétől” (52. o.). Az oroszok jóval hajlamosabbak agresszív külpolitikát folytatni a külvilág felé (pl. a NATO-bővítés kérdésében). Így az orosz és ukrán külpolitika eltér egymástól, és „az ukránok válaszai többnyire olyan mögöttes szempontok alapján fogalmazódnak meg, amelyek, az oroszokéival ellentétben, egyben a külpolitikai párbeszéd kereteit is adják” (Zimmerman 1998:53.). Ez világosan meglátszott 1999-ben, mikor az ukrán vezető elitek és a lakosság egyaránt jóval visszafogottabban reagált Koszovó és Szerbia NATO általi bombázására. Ukrajna például, Oroszországgal ellentétben, soha nem függesztette fel a NATO-val való együttműködést. A NATO Információs Központot Moszvában bezárták, de Kijevben nem.

Európa vagy Eurázsia?

Az Európába való „visszatérési” kísérlet vagy az Eurázsiaiban maradás melletti elköteleződés vitája a kilencvenes évek közepén, Kucsma megválasztása után volt a legélesebb Ukrajnában, mert a jobbközép attól félt, hogy Kucsma elfogadja a poszt-szovjet status quo-t, leállítja a nemzetépítést, és visszatér

Oroszországhoz (*Holos Ukraiiny*, 1995. december 12.; *The Ukrainian Weekly*, 1996. február 25.). Mi legyen Ukrajna „stratégiai választása,” Európa vagy Eurázsia? (*Chas*, 1995. december 22.; *Holos Ukraiiny*, 1995. november 4., november 18.; *Molod' Ukraiiny*, 1996. január 18.). Az „Európa” és „Eurázsia” közötti választás úgy is értelmezhető, mint a „fehérorosz” vagy a „lengyel út” (azaz az eurázsiai, illetve európai út) melletti döntés. Erről így ír egy ukrán szerző: „véleményünk szerint, a „fehérorosz” megoldás nemzeti katasztrófát jelentene Ukrajna számára.” Ezzel szemben ő a nyugat-európai gazdasági és katonai-politikai struktúrákba való beilleszkedési törekvést jelentő „lengyel utat” javasolja (*Kivski Vidomosti*, 1995. december 20). „Az Ukrajna és az Egyesült Államok, illetve Európa közti partnerség gondolata nagy lelkesedést ébreszt Ukrajnában – teszi hozzá egy másik szerző –, ám némileg gúnyos pillantásokat vált ki Nyugaton és Oroszországban” (*Most*, 1995. október 1.).

A volt Szovjetunió szétesése után Kravcsuk, az akkori ukrán elnök Európa felé fordult. Az akkori külügyminiszterrel, Anatolij Zlenkóval együtt az „Európába való visszatérést” és az orosz „másiktól” való eltávolodást tekintette Ukrajna stratégiai prioritásának. Ezért a FÁK-ot pusztán időleges képződménynek, a „kulturált válás” eszközeként tekintették, amellyel elkerülhető a volt Jugoszláviában bekövetkezett vérontást. Ezért gazdasági kérdésekre korlátozta Ukrajna FÁK-beli tevékenységét, miközben megpróbált a lehető legnagyobb mértékben integrálódni a nyugati világba, Közép-Európába, illetve a Fekete-tengeri régióba. Ukrajna csak annak szegül ellen, hogy létrejöjjenek a FÁK nemzetfölötti struktúrái és szimbólumai, ezért utasítja vissza következetesen a FÁK kartájának ratifikációját. Ugyanakkor Ukrajna készítette el a Fekete-tengeri Kereskedelmi Egyezmény kartájának tervezetét, mert ebben a szervezetben nem lát veszélyt szuverenitására, szemben az újjáélesztett FÁK-kal, amelyet nevéől eltekintve mindenben a volt Szovjetunió megfelelőjének tekintene.

Centrumpárti politikusként Kucsma megpróbálta a lehetetlent: sorozottabba vonni a kapcsolatokat Oroszországgal és a FÁK-kal, ugyanakkor az Európához való közeledéssel megőrizni az ország függetlenségét. Kucsma kiúttalan helyzetbe került, mert „a kör négyesögesítésére” vállalkozott: a Kucsma-kormányzat szándékai, politikája, céljai és retorikája azzal fenyegetnek, hogy Ukrajna elveszti Oroszországgal szembeni önálló identitását” (*Burant* 1995: 1137.). Ukrajna „ősi” orosz kapcsolatainak hangsúlyozásával közép-európai kapcsolatait gyengíti, amelyek az „Oroszországtól különböző ukrán identitás alapjai.” *Burant* (1995) szerint „az efféle megnyilatkozások

Oroszországban azok malmára hajtják a vizet, akik nem tudják elképzelni Ukrajna tőlük független létezését” (1139. o.).

A Kucsma körüli centrum-pártok és vezetőik úgy próbálnak egyensúlyt teremteni, hogy egyszerre hangoztatják Ukrajna és Oroszország „Európába való visszatérésének” közös vágyát (azaz nem tagadják, hogy Oroszország Európa része lenne, mint általában a jobbközép), felszámolva az etnicitást mint a két állam „másságának” hordozóját. Ez a lehetetlen vállalkozás bizonytalan, többirányú külpolitikát eredményezett, amely az USA-t és Oroszországot egyaránt „stratégiai partnernek,” Ukrajnát pedig a terjeszkedő NATO és a FÁK közötti semleges, egyik tömbhöz sem tartozó állammak tekinti.

Kucsma alatt Ukrajnát többé nem az imperialista Oroszországot Európától távontartó „ütközőként,” hanem Európát Oroszországgal összekötő „híd-ként” írták le. Ukrajna „híd”-szerepe, ellentétben a Kravcsuk alatt hangoztatott „ütközővel,” Oroszországot negatív „másikként,” etnikai-területi szempontok alapján határozza meg. Ukrajna továbbra is bizalmatlan az oroszok szándékaival szemben, ami csak erősödött a kilencvenes évek végén, Oroszország és Fehéroroszország egyesülésének határozottabb körvonalozódásával. Ezt a lépést valamennyi megmaradt FÁK-ország Fehéroroszország Oroszországnak való behódolásaként és szuverenitása feladásaként értékeli. Ezért egyetlen állam sem csatlakozott az unióhoz, még olyan oroszbarát országok sem, mint Kazahsztán vagy Örményország. 1997 végétől Ukrajna az orosz szándékok FÁK-beli érvényesülésének regionális ellensúlyozására a a regionális, nyugat-barát, a FÁK-beli integrációt ellenző GUUAM (Grúzia, Ukrajna, Üzbegisztán, Azerbajdzsán, Moldova) csoport létrehozásán dolgozott FÁK-on belül (Kuzio 2000.).

Az a körülmény, hogy Oroszország képtelen véglegesnek elfogadni Ukrajna függetlenségét, és egyenlő félként kezelje, a közeljövőben sem fog megváltozni. Ez azt jelenti, hogy Oroszország továbbra is etnikai-területi „másik” marad az ukrán jobbközép, illetve területi „másik” a centrum és vezetői számára. Az ukrán baloldal számára ugyanakkor „Oroszország,” akárcsak a volt Szovjetunióban, magát a Szovjetuniót, illetve annak pozitív vívmányait jelenti.

Amint Oroszországban fokozatosan kialakul a polgári nemzet, Ukrajna független államként való elfogadottsága is nőni fog, ami az ukrán elitek számára csökkentheti annak a szükségét, hogy Oroszországot negatív „másikként” határozzák meg. Noha a magabiztosabb orosz nemzet kialakulásával csökkenni fog az ukrán függetlenség fenyegetettsége, a „másik” meghatározásának

módja is változhat. Az ukrán nemzetépítés továbbra is ki fogja élezni az Oroszországgal szembeni különbségeket, különösen az oktatás, történetírás és mítoszok terén. Amint egyre több ukránban tudatosodik a vezetőik által tragikusként ábrázolt történelmük, egyre nagyobb számban csatlakozhatnak a jobbközép táborhoz – ahogy a balti államokban történt –, azok számát növelve, akik Oroszországban etnikulturális „másikat” látnak.

„Én” és „másik” viszonya az orosz-ukrán kontextusban nyilvánvalóan jóval bonyolultabb, mint első látásra tűnik.

Következtetések

E tanulmány végén két következtetést kell levonnunk. Az első az, hogy a területi alapon álló birodalmaktól függetlenné vált, nemzet- és államépítésbe fogó országokban a nemzeti identitás kialakítása szükségszerűen rákényszeríti a vezető eliteket, hogy *megvitassák* a „másik” kilétét. Ukrajna példáján mutattunk rá, hogy a hozzá hasonló, nemrég függetlenné vált államok vezető elitjei (és még inkább a lakosság tömegei) képtelenek konszenzusra jutni a „másik” kilétét illetően.

Négy ukrán politikai csoportot különítettünk el aszerint, hogy miként határozzák meg a „másikat.” A nacionalista jobboldal valamennyi orosz, bel- és külföldieket egyaránt „másiknak” tekint, míg a szélsőbal a Nyugatban látja a „másikat”. A jobbközép egy inkluzív polgári állam mellett foglal állást, amelyből nem zárja ki az Ukrajnában élő oroszokat sem. Az orosz „másikról” alkotott képe azonban etnikai-területi jellegű (azaz a teljes Oroszországot felöleli), és a nacionalista jobboldalhoz hasonlóan elítéli az egész cári, illetve szovjet múltat.

A legellentmondásosabb a centrum felfogása, mert tagjai közül sokan orosz anyanyelvűek, illetve egykori magasrangú szovjet funkcionáriusok. Ezért középutas megoldást javasolnak, amely Oroszországot területi, és nem etnikai vagy kulturális „másiknak” tekinti. Am egyetértenek a jobbközéppel a kommunizmus „másikként” való meghatározásában, ami egységbe fogja őket a baloldallal szemben. Mindazonáltal a centrum hajlamos szűrkiéneket lefesteni a szovjet kor egyes periódusait, és e tekintetben szemben áll mind a kommunistákkal, akik a teljes szovjet múltat pozitívan szemlélik, mind a jobbközéppel és a nacionalistákkal, akik negatívan ítélik meg.

Második következtetésünk az, hogy a nemzeti identitások kialakítására tett kísérletek nehezebbek és konfliktusosabbak, ha ezek az identitások szoro-

san összefonódnak, és az egyik fél nem hajlandó a másik felet különálló, független partnerként elfogadni. Oroszország képtelen elfogadni az ukránok és fehéroroszk különválását, ami két utat nyit meg előttük: vagy szoros függőségi viszonyba kerülnek Oroszországgal, mint Fehéroroszország, vagy távolságtartó, ellenséges országok lesznek, mint amilyenek az orosz elit ma Ukrajnát látja. Oroszország szerint a fehérorosz út Ukrajna általi visszautasítása rendhagyó, és a nyugati intrikák következménye. Így az a véleményünk, hogy az országok nyelvi és kulturális közelsége *több* – nem pedig kevesebb – konfliktus forrása a nemzeti identitás terén.

Ahogy az ukrán „én” egyre inkább behatárolt saját-csoportként konstituálódik, az arra is kihat, amint Oroszország meghatározza saját nemzeti identitását. Befolyásolja ugyanakkor a külvilággal való kapcsolatait is, mert a független ukrán állam annak belátására készíti, hogy többé nem „nagyhatalom.” Ez viszont arra fogja kényszeríteni az orosz eliteket, hogy birodalmi törekvések helyett a polgári nemzetépítésre összpontosítsanak.

Fordította: Vincze Hanna Orsolya

BIBLIOGRÁFIA

- Alonso, A.M. (1994) “The Politics of Space, Time and Substance: State Formation, Nationalism, and Ethnicity”, *Annual Review of Anthropology* 23: 379–405.
- Arel, D. (1995) “Ukraine: The Temptation of the Nationalizing State”, in V. Tismaneanu (ed.) *Political Culture and Civil Society in Russia and the New States of Eurasia*, pp. 157–188. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Arel, D. – V. Khmelko (1996) “The Russian Factor and Territorial Polarization in Ukraine”, *The Harriman Review* 9(1–2): 81–91.
- Armstrong, J.A. (1982) *Nations before Nationalism*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Barner-Barry, C. – C.A. Hody (1995) *The Politics of Change: The Transformation of the Former Soviet Union*. New York: St Martin’s Press.
- Birch, S. (2000) *Elections and Democratization in Ukraine*. London: Macmillan.
- Bruckmuller, E. (1993) “The National Identity of the Austrians”, in M. Teich – R. Porter (eds) *The National Question in Europe in Historical Context*, pp. 157–188. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burant, S.R. (1995) “Foreign Policy and National Identity: A Comparison of Ukraine and Belarus”, *Europe-Asia Studies* 47(7): 1125–1144.
- Connor, W. (1993) “Beyond Reason: The Nature of the Ethnonational Bond”, *Ethnic and Racial Studies* 16(3): 373–389.

- D'Anieri, P. (1999) *Economic Interdependence in Ukrainian-Russian Relations*. New York: SUNY Press.
- D'Anieri, P. – R. Kravchuk – T. Kuzio (1999) *Politics and Society in Ukraine*. Boulder, CO: Westview.
- Duara, P. (1996) “Historicizing National Identity, or Who Imagines What and When”, in G. Eley – R.G. Suny (eds) *Becoming National: A Reader*, pp.151–178. New York: Oxford University Press.
- Eke, S. – T. Kuzio (2000) “Sultanism in Central-Eastern Europe: The Roots of Authoritarian Populism in Belarus”, *Europe-Asia Studies* 52(3): 523–547.
- Eriksen, T.H. (1993) *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.
- Farmer, K. (1980) *Ukrainian Nationalism in the Post-Stalin Era: Myths, Symbols and Ideology in Soviet Nationality Policy*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Finlayson, A. (1998) “Ideological Discourse and Nationalism”, *Journal of Political Ideologies* 3(1): 99–119.
- Furtado, C.F. (1994) “Nationalism and Foreign Policy in Ukraine”, *Political Science Quarterly* 109(1): 81–104.
- Gupta, A. – J. Ferguson (1992) “Beyond »Culture«: Space, Identity and the Politics of Difference”, *Cultural Anthropology* 7(1). 6–23.
- Hall, S. (1996a) “Introduction”, in S. Hall – P. du Gay (eds) *Who Needs Identity? Questions of Cultural Identity*, pp. 1–17. London: Sage.
- Hall, S. (1996b) “Ethnicity: Identity and Difference”, in Geoff E. Suny – R.G. Suny (eds.) *Becoming National: A Reader*, pp. 339–51 New York: Oxford University Press.
- Haran, O. – O. Majboroda (2000) *Ukraiins'ki Livi: Mizh Leninizmom i Sotsial-Demokratieiu*. Kyiv: KM Academia.
- Hryn'iov, V.B. (1995) *Nova Ukraina: Iak ia ii Bachu*. Kyiv: Abrys.
- James, P. (1996) *Nation Formation: Towards a Theory of Abstract Community*. London: Sage.
- Janmaat, J.G. (2000) *Nation-Building in Post-Soviet Ukraine: Educational Policy and the Response of the Russian-Speaking Population*. Amsterdam: Netherlands Geographical Studies.
- Kolsto, P. (2000) *Political Construction Sites: Nation-Building and the Post-Soviet States*. Boulder, CO: Westview.
- Kubicek, P. (1997) “Post-Soviet Ukraine: In Search of a Constituency for Reform”, *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 13(3): 103–26.
- Kuzio, T. (1997) “Radical Nationalist Parties and Movements in Contemporary Ukraine before and after Independence: The Right and its Politics, 1989–1994”, *Nationalities Papers* 25(2): 211–42.
- Kuzio, T. (1998a) *Ukraine: State and Nation Building*. London: Routledge.

- Kuzio, T. (1998b) “National Identity and Foreign Policy: The East Slavic Conundrum”, in T. Kuzio (ed.) *Contemporary Ukraine: Dynamics of Post-Soviet Transformation*, pp. 221–44. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Kuzio, T. – M. Nordberg (1999) “Nation and State Building, Historical Legacies and National Identities in Belarus and Ukraine: A Comparative Analysis”, *Canadian Review of Studies in Nationalism* XXVI(1–2). 69–90.
- Kuzio, T. (2000) “Geopolitical Pluralism in the CIS: The Emergence of GUUAM”, *European Security* 9(2): 81–114.
- Kuzio, T. (2001a) “Nationalising States or Nation Building: A Review of the Theoretical Literature and Empirical Evidence”, *Nations and Nationalism* 7(2): 135–54.
- Kuzio, T. (2001b) “History and National Identity among the Eastern Slavs: Towards a New Framework”, *National Identities* 3(1).
- Kuzio, T. (2001c) “Status of Russian Language Again Threatens Ukrainian-Russian Relations”, *RFE/RL Newslines* 5(6).
- Laba, R. (1996) “How Yeltsin’s Exploitation of Ethnic Nationalism Brought Down an Empire”, *Transition* 2(1). 5–13.
- Lester, J. (1994) “Russian Political Attitudes to Ukrainian Independence”, *Journal of Post-Communist Studies and Transition Politics* 10(2): 193–233.
- Miller, A. I. (1996) “Образ Украйны і Украйтсев в Россиyskoy Presse Posle Raspada SSSR” *Politicheskiye Issledovaniya* 2: 130–5.
- Miller, D. (1995) *On Nationality*. Oxford. Clarendon Press.
- Motyl, A. J. (1980) *The Turn to the Right: The Ideological Origins and Developments of Ukrainian Nationalism, 1919–1929*. New York/Boulder, CO: Columbia University Press/East European Monographs.
- Motyl, A. J. (1989) „Sovietology in One Country” or Comparative Nationality Studies, *Slavic Review* 48: 83–90.
- Motyl, A. J. (1995) “The Conceptual President: Leonid Kravchuk and the Politics of Surrealism”, in T.J. Colton – R.C. Tucker (eds) *Patterns in Post-Soviet Leadership*, pp. 103–22. Boulder. CO: Westview Press.
- Motyl, A.J. (1998) “After Empire: Competing Discourses and Inter-state Conflicts in Post-imperial Eastern Europe”, in B.R. Rubin – J. Snyder (eds) *Post-Soviet Political Order: Conflict and State Building*, pp. 14–33. London: Routledge.
- Neumann, I.B. (1993) “Russia as Central Europe’s Constituting »Other«” *East European Politics and Society* 7(2): 349–69.
- Neumann I.B. – J.M. Welsh (1991) “The Other in European Self-Definition: A Critical Addendum to the Literature on International Society”, *Review of International Studies* 17(4): 327–48.
- Nieguth, T. (1999) “Beyond Dichotomy: Concepts of the Nation and the Distribution of Membership”, *Nations and Nationalism* 5(2): 155–74.

- Parekh, B. (1994) "Discourses on National Identity", *Political Studies* 42(3): 492–504.
- Penrose, J. (1995) "Essential Construction? The „Cultural Bases” of Nationalist Movements”, *Nations and Nationalism* 1(3): 391–417.
- Pieterse, J.N. (1997) "Deconstructing/Reconstructing Ethnicity", *Nations and Nationalism* 3(3): 365–95.
- Polokhalo, V., ed. (1995) *Politolohiia Postkomunizmu: Politychnyi Analiz Postkomunistychnykh Suspilstv*. Kyiv: Politychna Dumka.
- Prizel, I. (1998) *National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rumer, E.B. (1994) "Eurasia Letter: Will Ukraine Return to Russia?", *Foreign Policy* 96: 129–44.
- Schopflin, G. (1991) "Obstacles to Liberalism in post-Communist Polities", *East European Politics and Societies* 5(1). 189–94.
- Schopflin, G. (1997) "The Functions of Myth and a Taxonomy of Myths", in G. Hosking és G. Schopflin (eds) *Myths and Nationhood*, pp. 19–35. London: Hurst.
- Shils, E. (1995) "Nation, Nationality, Nationalism and Civil Society", *Nations and Nationalism* 1(1): 93–118.
- Shulman, S. (1999) "Asymmetrical International Integration and Ukrainian National Disunity", *Political Geography* 18(8): 913–39.
- Shved, V. (1994) "The Conceptual Approaches of Ukrainian Political Parties to Ethno-Political Problems in Independent Ukraine", *Journal of Ukrainian Studies* 19(2): 69–84.
- Smith, A.D. (1998) *Nationalism and Modernism*. London. Routledge.
- Subtelny, O. (1994) "American Sovietology's Great Blunder: The Marginalisation of the Nationality Issue", *Nationalities Papers* 22(1): 141–55.
- Subtelny, O. (1995) "Imperial Disintegration and Nation-State Formation: The Case of Ukraine", in John W. Blaney (ed.) *The Successor States to the USSR*, pp. 184–95. Washington, DC Congressional Quarterly Inc.
- Szporluk, R. (1992) "The National Question", in T.J. Colton – R. Legvold (eds) *After the Soviet Union: From Empire to Nations*, pp. 84–112. New York. W. W. Norton.
- Taras, R. (1998) "Nations and Language-Building: Old Theories, Contemporary Cases", *Nations and Nationalism* 4(3): 79–101.
- Triandafyllidou, A. (1998) "National Identity and the Other", *Ethnic and Racial Studies* 21(4): 593–612.
- Urban, J. (1998) "The Communist Parties of Russia and Ukraine on the Eve of the 1999 Election. Similarities, Contrasts and Interaction", *Demokratization* 7(1): 111–34.

- van Ham, P. (1994) *Ukraine, Russia and European Security: Implications for Western Policy*. Paris: Institute for Security Studies, Western European Union.
- Velychenko, S. (1993) *Shaping Identity in Eastern Europe and Russia: Soviet Russian and Polish Accounts of Ukrainian History, 1914–1991*. New York: St Martin's Press.
- Velychenko, S. (1994) *National History as Cultural Process: A Survey of the Interpretation of Ukraine's Past in Polish, Russian and Ukrainian Historical Writing from the Earliest Times to 1914*. Edmonton: Canadian Institute for Ukrainian Studies.
- Wanner, C. (1998) *Burden of Dreams: History and Identity in Post-Soviet Ukraine: Post-Communist Cultural Studies*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Wilson, A. (1997) "Myths of National History in Belarus and Ukraine", in G. Hosking és G. Schopflin (eds) *Myths and Nationhood*, pp. 182–97. London: Hurst.
- Young, I.M. (1997) "Together in Difference: Transforming the Logic of Group Political Conflict", in W. Kymlicka (ed.) *The Rights of Minority Cultures*, pp. 155–78. Oxford: Oxford University Press.
- Zimmerman, W. (1998) "Is Ukraine a Political Community?", *Communist and Post-Communist Studies* 31(1): 43–55.

TARAS KUZIO

Identity and nation-building in Ukraine Defining the 'Other'

National identity is forged and defined through a dual process of stressing the similarities of the in-group (the 'Self') and its differences with those outside the political community (the 'Others'). The need to define the in-group as different becomes more compelling when the 'significant Other' denies the authenticity of the in-group and seeks to subvert its separate existence, as in the Ukrainian–Russian case. This article places the Ukrainian–Russian relationship within discussions of national identity, culture and 'Otherness' by examining how Ukraine's ruling elites hold no consensus over how to relate to the 'significant Other' (Russia). The ruling elites hail from the centrist and centre-right camps and are attempting to create a new national identity outside Eurasia. But, they remain divided over whether Russia is part of Europe and how to return to Europe. The left, meanwhile, see Europe as the 'Other' and Russia as the successor state to the former USSR. Therefore, no dominant view of Russia as the 'Other' exists in

Ukraine and the article therefore discusses the attitudes of the four main political groups (nationalists, the centre-right, centrists and the left) towards Russia and Russians as 'Others' within domestic and foreign policy discourse. How Ukraine relates to the Russian 'Other' will both affect the domestic nation-building project in Ukraine by helping or hindering the integration of its Russian minority as well as having repercussions upon how Russia redefines its identity in the post-Soviet era.